

V **HISTORISCH** G VOORBURG

- Van de redactie
- Het spook van de annexatie
- Nieuwe Tolbrug

Van de redactie

Het heden en verleden blijken soms raakvlakken te hebben. Op dat moment kan ook de actualiteit in Historisch Voorburg aan bod komen.

Zo zijn de onlangs prominent in de publiciteit gekomen annexatieplannen van de gemeente Den Haag aanleiding in de archieven van de gemeente terug te kijken op dit onderwerp. Niet in de laatste plaats omdat de diverse pogingen tot annexatie keer op keer veel menselijke emotie wisten los te maken.

In het eerste deel van het verhaal wordt meer algemeen ingegaan op het ontstaan van gemeenschappen en gemeenten en wordt de ontwikkeling en de groei van de buurgemeenten Voorburg en Den Haag uiteengezet.

In het tweede deel bespreekt de auteur vooral de annexatiepoging van 1954 en presenteert hij een chronologisch overzicht van eerdere annexatiepogingen. De redactie is van plan om in een volgend nummer van Historisch

Voorburg nader in te gaan op die vroegere pogingen.

De verspreid opgenomen illustraties belichten vooral de plannen van 1954 en vertellen zo op hun eigen manier het verhaal van het tweede deel van dit artikel.

Door de omvang van het artikel over de annexatiepogingen vindt in dit nummer van Historisch Voorburg alleen nog de rubriek 'Voorburgs Verleden' een plaats. Daarin ditmaal aandacht voor de Nieuwe Tolbrug over de Vliet. De verwarring over de naamgeving van deze brug zal door het artikel hopelijk uit de wereld zijn geholpen. Aanleiding om even bij deze brug stil te staan is de bouw van een nieuw brugwachtershuisje.

Verheugd kunnen wij u tot slot nog mededelen dat het aantal redactieleden met twee is uitgebreid. De heren Paul van Velsen en Anne Jacobs leveren sinds kort hun bijdrage aan Historisch Voorburg.

*Foto omslag:
1892 - Nieuwe Tolbrug.
Collectie Oud-archief Voorburg*

Inhoud

Van de redactie	3
Het spook van de annexatie	4
Voorburgs Verleden	19
Colofon	26

Het ^{spook} van de annexatie

Als in 1927 het 'spook van de annexatie' in Voorburg plechtig wordt begraven gaat er een zucht van verlichting door de Voorburgse burgerij. Maar welk spook werd er nu eigenlijk met zoveel bombarie ten grave gedragen? Kwam het uit onze buurgemeente en was het dus een 'Haags' of –zo u wilt– 'Haagsch' spook?

Om op deze vragen een antwoord te vinden kun je, heel diepgravend, alle historische feiten op een rijtje zetten, maar je kunt je ook eerst afvragen wat nu eigenlijk de definitie van een spook is. Het woordenboek geeft er zelfs een aantal van: een 'geest die geen rust kan vinden', een 'vreesaanjagende schim', een 'waanvoorstelling', 'niet bestaande gevaren', of een 'vreeswekkend beeld'. Welke van de definities men ook kiest, één element overheerst: vrees voor iets ongewis, iets waar bijna altijd de emotie een rol bij speelt. Wat voert dan de boventoon? De vrees overheerst te worden? De vrees onder de voet gelopen te worden? De vrees zelfstandigheid en autonomie te verliezen?

Bernard Dijkman (1938) is vanaf 1965 werkzaam bij de Gemeente Voorburg en sedert 1991 op het Oud-archief van Voorburg. Naast essays over typisch Voorburgse

4 monumenten, zoals de Oude Kerk en Swaensteyn, schreef hij een boekje over de achtergronden van Voorburgse straatnamen: 'De straten op, de lanen in'. In aansluiting op zijn werkzaamheden in het Oud-archief verzorgt hij onder meer rondleidingen voor historisch geïnteresseerden.

Gemeenschap en gemeente

Toen Thorbecke in 1851 zijn eerste gemeentewet door de Kamer had gekregen, was het duidelijk dat alle toen zelfstandige dorpen, vlekken en steden het woordje autonomie hoog in het vaandel droegen. Veelal was het ook zo dat al die gemeenten –en dat waren er zo'n slordige anderhalve eeuw geleden aanzienlijk meer dan de tegenwoordige ongeveer 675– een sterke homogeniteit kenden. Het gevoel bij elkaar te horen, één grote familie te zijn, met soms eigen zeden, gewoonten, een eigen religie en soms zelfs een eigen dialect. Overigens was die homogeniteit eerder een kenmerk van de gemeenschap op zich, dan van het bestuur. De aan het bestuur toegekende taken waren immers vooral gericht op het politieke

Volgens Het Vaderland van 10 september 1954 maakte het annexatiespook zo zijn opwachting in de gemeente.

Collectie Oud-archief Voorburg

toezicht, compleet met martiaal ogende, besabelde dienders, veldwachters en klapwakers. Als men de taken van rond 1851 en die van nu met elkaar vergelijkt, is het duidelijk dat het gemeentebestuur een steeds grotere rol in de gemeente is gaan spelen, niet alleen bij de handhaving van de orde en 'reinheid', zoals men dat toen noemde, maar ook op het terrein van het welzijn van zijn burgers in al zijn facetten.

Maar ook meer economische factoren konden een gemeenschap vormen, zoals eigen midde-len van bestaan, een gunstige ligging aan doorgaande rivieren of wegen, de aanwezigheid van residenties van vorsten of andere gezaghebbers of het bestaan van garnizoenen. Elders waren het meer de geestelijke, zedelijke of andere culturele behoeften, die bijdroegen aan het ontstaan van een gemeenschap, zoals de aanwezigheid van een communiteit behorend bij een klooster, kerk of abdij met haar vele in cultuur gebrachte gronden en uithoven. De aanwezigheid van belangrijke wetenschappelijke centra, zoals universiteiten of hogescholen, het bestaan van musea, schouwbur-gen en andere centra van cultuur-beleving. Verder waren er de sociale behoeften, zoals de behoeften van de mens om te wonen in forensengemeenten, om te werken voor het dagelijks brood in de werkgemeenten of eenvoudig alleen om te recreëren. Soms kwamen gemeenten tot stand door landaanwinning bij de grote droogmakerijen en het in

cultuur brengen van de droog-gevallen gronden. Meer recent zijn er gemeenten ontstaan op grond van weloverwogen planologische en sociaal-economische overwegingen, zoals Almere, tot opvang van de 'overbevolking'. En dan kunnen gemeenten ten slotte nog ontstaan door weloverwogen wetgeving, oftewel op een van hogerhand opgelegde manier.

Wellicht kan heel voorzichtig gezegd worden dat, als een groep mensen tezamen, om soms zeer uiteenlopende redenen, een gemeenschap vormen, er dan ook gesproken kan worden van een bestaansgrond voor een gemeen-

te. De woorden gemeenschap en gemeente hebben op zich al een bepaalde geladenheid. Het woord 'gemeenschap' is veel sterker emotioneel geladen dan het meer afstandelijke en abstracte 'gemeente'.

De redenen om van een gemeenschap een gemeente te maken kunnen veelvuldig zijn. Waar je in vroeger tijden soms aan het spreken van de mensen kon horen uit welk dorp of uit welke gemeente ze kwamen, is het herkenbare taalgebruik nu steeds minder een reden om van een gemeenschap te spreken, door uitbreiding en nieuwbouw van woningen en door aanwas van buitenaf.

Burgemeester J.W. Noteboom licht de Voorburgse bezwaren toe tijdens een oriëntatiebezoek van Haagse raadsleden, 1954.
Foto Wouter van Gool

Tot op de dag van vandaag geldt echter wel dat een rechtgeaarde Scheveninger zich niet snel een Hagenaar zal noemen. En ook dat een Stompwijker zich geen Leidschendammer zal voelen.

'Grote broer' 's-Gravenhage

Aan welke van de hiervoor vermelde overwegingen voldoen nu Voorburg en zijn grote broer 's-Gravenhage? Laten we beginnen met 's-Gravenhage. Duidelijk is dat in het altijd onverdedigbare dorp Die Haghe al twaalfeneenhalve eeuw geleden sprake was van een menselijke gemeenschap, beschermd en omringd door een houten palissade. En dat het hof van de graven van Holland er al vanaf halverwege de dertiende eeuw was gevestigd. Waren het aanvankelijk de horigen van dit unieke Haagse kasteel die tezamen als het ware een dorp apart gingen vormen, later kwam daar de zetel van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden bij. Onvermijdelijk bij een regeringszetel is, dat hij vele andere personen aantrekt, politieke functionarissen en natuurlijk klerken en ambtenaren. Vanaf de Unie van Utrecht van 1579 tot het jaar 1648 kenmerkt het bestuur zich echter door verweer tegen de gemeenschapelijke vijand Spanje en de strijd voor godsdienstvrijheid.

Van een echt centraal bestuur was nauwelijks sprake. Dat ging onder invloed van de Franse wetgeving in de jaren 1795 tot 1810 rigoureus veranderen.

Voor na de totstandkoming van de Grondwet voor het Koninkrijk der Nederlanden van 1814 werd 's-Gravenhage steeds meer een echte regeringsstad. Met parlamentsgebouwen en ministeries of zoals men toentertijd zei: departementen. Moest 's-Gravenhage weliswaar tot de afscheiding van België in 1830 zijn functie van regeringsstad delen met Brussel, na die tijd was 's-Gravenhage het steeds verder uitdijende centrum van de regering. Vooral na de jaren 1880 barstte 's-Gravenhage letterlijk uit z'n jasje en kwamen er nieuwbouwwijken buiten de door Frederik Hendrik gegraven singels tot stand. De regerende vorsten en vorstinnen hadden bij tussenpozen hun domicilie in de gemeente, die zich met enige trots al dan niet terecht de Residentie noemde. Dit was echter niet de enige economische omstandigheid waarom 's-Gravenhage zijn grenzen steeds wijder moest stellen. De nabijheid van Scheveningen werd ook steeds meer een toeristische factor waar rekening mee moest worden gehouden. Ook op Europees en mondiaal niveau ging 's-Gravenhage een steeds grotere rol spelen en dat niet in de laatste plaats door de aanwezigheid van het Internationale Hof van Justitie, beter bekend als het Vredespaleis. Maar behalve deze activiteiten kwamen ook de handel en nijverheid in 's-Gravenhage steeds verder tot ontwikkeling.

Expansie

Door de expansieve bevolkings-

groei kwam 's-Gravenhage klem te zitten en keek het uit naar gronden, waar handel en nijverheid zich ongestoord konden ontwikkelen. De Binckhorst, een wijk die z'n naam ontleent aan de legendarische adellijke hofstede die nog een rol heeft gespeeld in de tijd van de Hoekse en Kabeljauwse twisten, was een geschikt terrein voor een zich uitbreidende industrie. Dat het kleine Voorburg het een en ander ongaarne zag gebeuren laat zich raden. Immers, lag Voorburg na de Tweede Wereldoorlog nog min of meer geïsoleerd van de grote broer en waren de wijken 't Loo en Essesteijn nog maagdelijk gebied, ook Voorburg moest mee in de vaart der volkeren. En daarmee is Voorburg met zijn temauwer-nood 630 ha niet alleen een van de kleinste gemeenten van Nederland qua grondgebied, maar tevens een van de dichtstbevolkte gemeenten van ons land geworden.

Het 'heerlijke' Voorburg

En zo zijn we ongemerkt bij de voormalige heerlijkheid Voorburg aangekomen. Hoe waren in de loop der tijden de sociale en economische omstandigheden in deze gemeente? Het behoeft geen betoog dat de gemeente heel oude rechten heeft. Immers reeds tweeduizend jaar geleden was hier al sprake van een Romeins Municipium: een burgerlijke nederzetting aan de Vliet, toen nog de Fossa Corbulonensis geheten, waar de Romeinse overheersers en de autochtone

Cananefaten gebroederlijk samen woonden. Na de ineenstorting van het Romeinse rijk, circa 270 na Chr., is er van Voorburg weinig of niets in de geschiedenisboekjes terug te vinden. Toch mag het bogen op een lange geschiedenis. Is het immers niet zo, dat de Voorburgse Herenstraat de eerste

door de Heer of Graaf van Holland verharde straatweg was, waarlangs zich een uiterst aantrekkelijk dorp ontwikkelde? Eeuwenlang zou het nauwelijks een rol van betekenis spelen, zeker niet ten opzichte van het veel groter en machtiger 's-Gravenhage. Toch zou Voorburg niet

altijd het onbetekenende agrarische dorp blijven. De lieflijkheid en gunstige ligging aan de Vliet trokken de aandacht. Vooral uit de Hofstad lieten steeds weer niet-onbemiddelde notabelen een belangstellend oog vallen op de pastorale rust van het Dorp aan de Vliet. Oude boerderijen werden verbouwd en uitgebreid met 'herenkamers' om tenslotte uitgebreide landgoederen te gaan vormen, voor het merendeel gelegen langs de Vliet. Zo ontstonden buitens als Agterhoff, Arentsburgh, Blijenburch, Buijtenrust, Damsigt, Eemwijck, Essesteijn, Eijnddorp, Fonteijnenburgh, Haagvliet, Heldenburg, Hoekenburg, Hoonvliet, Het Huis den Dom, Vrijburg, Leeuwesteijn en nog vele andere, groot en klein. Toegegeven, veel van die zogenoemde buitenhuizen mochten die naam niet altijd met recht en reden dragen. Het waren soms niet meer dan uit hun krachten gegroeide boerderijen, waar de stadse mens zich in de landelijke rust wilde vermeien. En hierbij zijn De Grote Loo en Hofwijck nog niet eens genoemd.

De ambachtsheerlijkheid van Voorburg

Voorburg speelde vanaf de 15e eeuw tot het jaar 1828 een rol in het –vooral op het platteland geldende– feodale stelsel. Eeuwenlang was Voorburg in handen van Graven, Prinsen en Heren met namen als Van Wasenaer, De Ligne, Van Naeltwijck, Van Monfoort en Van Heurne. Tot 1616 bleef het pastorale dorp

Spotprent uit Het Vrije Volk van 7 juli 1954. Strijdbare burgemeesters stellen zich teweer tegen de annexatieplannen. Rechts onder: J.W. Noteboom.

*Park Vreugd en Rust in
eigendom van Den Haag.
Verkapte annexatie?*

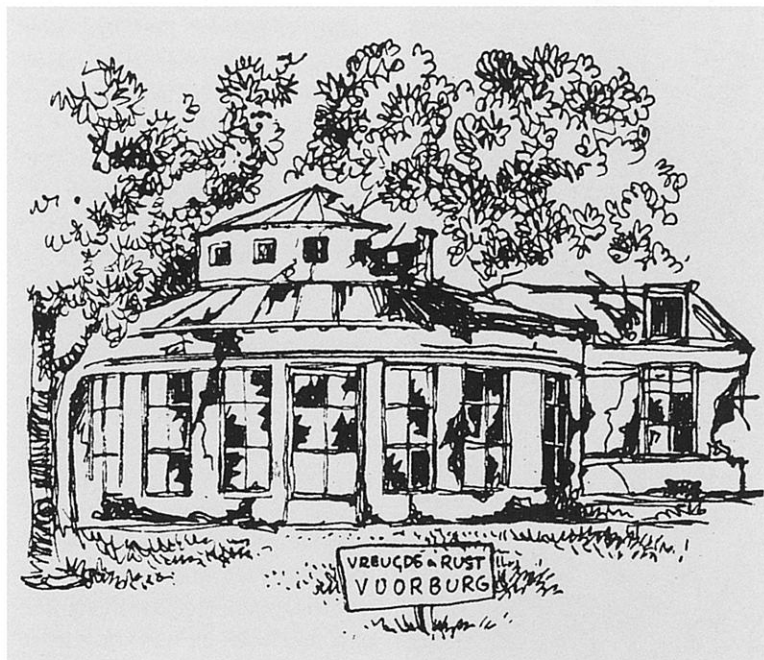
Voorburg in handen van de diverse heren (en vrouwen) met ritsen adellijke titels. In dat jaar echter verkocht de laatste adellijke ambachtsvrouw de ambachtsheerlijkheid aan de stad

begeerde onafhankelijkheid toch nog kopen. Welke rechten kreeg men daarmee in eigen hand? De benoeming en aanstelling van de predikant, een officiële zetel in de dorpskerk, de voordracht van de

moet telkens opnieuw het hoofd bieden aan wat in de volksmond 'het spook van de annexatie' wordt genoemd.

Annexatie?

Wie niet –zelfs niet in grote lijnen– de geschiedenis kent van de gemeenschappen die zich elk een autonome gemeente weten, kan eigenlijk niet bevroeden welke emoties er schuilgaan achter een zo beladen term als 'annexatie'. Een gemeente en zeker een gemeenschap kan niet vanachter een tekentafel –koud en zakelijk– worden gevormd. In de eerste plaats heb je immers met mensen te doen en zul je je terdege moeten afvragen welke factoren er in het verleden toe hebben geleid tot een gemeenschap te komen én welke factoren er dan spelen om een gemeenschap te blijven, dan wel geheel of gedeeltelijk tot opheffing te besluiten. En soms kunnen dat heel banale factoren zijn: puur Hollands, in de trant van 'als het me maar geen geld kost'. Of de angst een nummer in de grote massa te worden, een massa waar niemand meer bij naam wordt gekend. Kortom: menselijke emoties spelen wel degelijk een rol en niet alle factoren zullen een even doorslaggevende rol spelen. Sommige zijn achterhaald, andere moeten er wellicht aan toegevoegd worden. Voorburg is niet meer afhankelijk van de werkgelegenheid, geboden door de grote min of meer feodale buitens langs de Vliet. Voorburg is niet meer afhankelijk van de agrarische

Delft. Voortaan zou een burgemeester van die stad zich ambachtsheer van Voorburg mogen noemen. Deze situatie duurde uiteindelijk tot 1 januari 1829. Beseffend dat het bestaan van de heerlijkheden z'n langste tijd wel had gehad besloot Delft de heerlijke rechten op het dorp Voorburg te veilen en wel voor het destijds fenomenale bedrag van f7.500,-. Dit bedrag kon door de gemeente niet onmiddellijk betaald worden, maar dankzij de tussenkomst van een bemiddelde inwoner, Jhr. mr. Hendrik Johan Caan, kon de gemeente zijn fel-

burgemeester of schout en de leden van de gemeenteraad, de secretaris en de gemeente-ontvanger. Voorts mocht Voorburg nu zelf aanstellen: de schoolmeester, de begrafenisbidder, de verhuurder van de rouwmantels en rouwkleden, de bode en de marktschippers. Tot de twintigste eeuw blijft het daarna betrekkelijk rustig in het Dorp aan de Vliet. Maar in de twintigste eeuw doet zich voor het eerst een fenomeen voor, waardoor de gemeente zich bedreigd gaat voelen in haar bestaan. Het kleine Voorburg

sector. Er zijn immers in het geheel geen gronden meer waar nog één korenaar groeit! Of waar nog een koe kan grazen.

Woongemeente bij uitstek!

Voorburg is één grote woon-gemeente met nauwelijks enige industrie of nijverheid. Een gemeente waar elke vierkante meter bepaald en geduid is en een bestemming heeft. Ja, we hebben nog steeds ons 'Central Park', ons Park 't Loo dat als een eeuwig groene slinger van noord naar zuid dwars door onze gemeente loopt. Gevolg van een 'servituut' waarvan de echte inhoud wel nimmer boven tafel zal komen, maar welks globale inhoud wel tientallen jaren achtereen mondeling is overgeleverd. Alle elementen om een goede woongemeente te zijn, zijn aanwezig. Onze achterstandswijken zijn nog zo kleinschalig dat daar met voortvarendheid aan verbetering kan worden gewerkt. Op straat kunnen de Voorburgers hun burgemeester of wethouders nog wel eens tegenkomen, op de fiets.

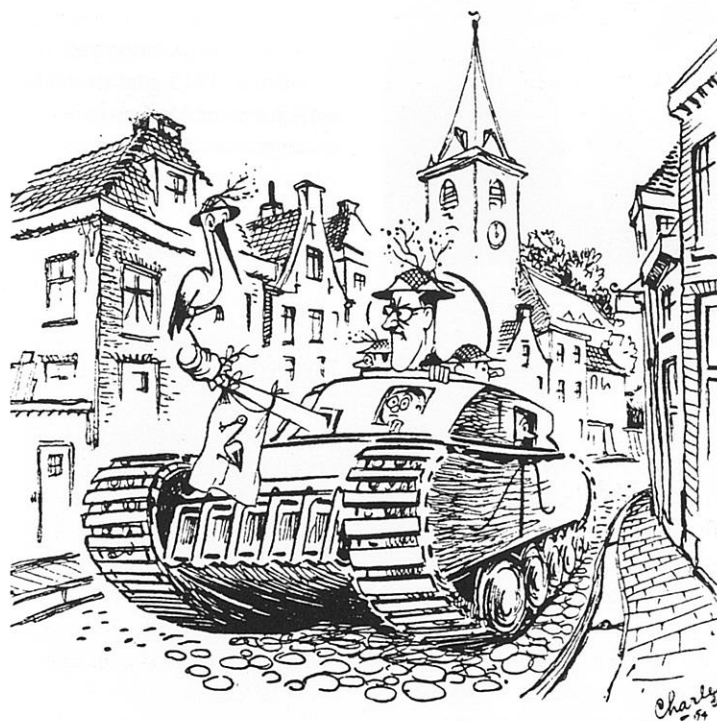
Kort gezegd, onze directe bestuurders hebben voor de hier wonende Voorburgers een naam en een voornaam! Ze zijn aanspreekbaar op vele gebieden. Natuurlijk zijn ze voor vele zaken afhankelijk van de voorzieningen van de grote stad 's-Gravenhage. Voorburg heeft niet het potentieel een stadspaleis als stadhuis te hebben, heeft slechts enkele bescheiden stadstheaters en veel minder culturele voorzie-

ningen. In contrast hiermee hebben we wel dwars door de gemeente de Utrechtsebaan lopen, waar we vanuit Voorburg niet eens toegang toe hebben in de richting Den Haag. De spoorbaan Den Haag-Leiden-Amsterdam loopt nu langs de grens van Voorburg op Haags grondgebied, maar is door 'grenswijziging' min of meer stilzwijgend van Voorburg afgenomen. De Binckhorst, eens landelijk Voorburgs gebied, is ten koste van veel bloed, zweet en

de regelmaat van de klok?

De annexatiepogingen in chronologie

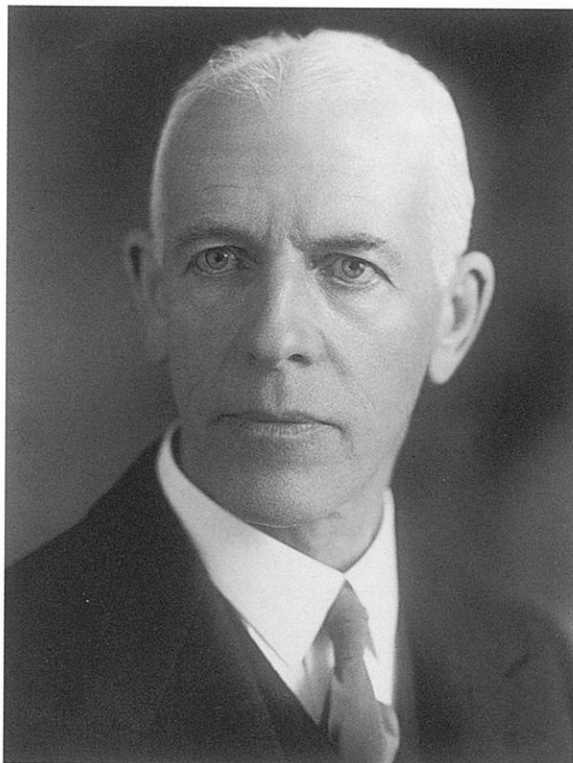
De hele geschiedenis van de annexatie begint dus eigenlijk al in 1907. Krachtens de wet van 16 juli 1907 moet Voorburg een stuk grondgebied aan Den Haag afstaan. Het betreft het gebied ten noorden van de Broeksloot en westelijk van de spoorlijn naar Utrecht, oftewel het gebied dat al eeuwenlang de naam 'de Binck-

Spotprent van de Haagse raad op excursie om de grenswijzigingen te bepalen.

tranen van Voorburg geamputeerd en bij Den Haag gevoegd. Het was te hopen dat het daarbij zou blijven. Of zou het spook van de annexatie soms steeds opnieuw komen rondwaren, met

horst' draagt. De raad maakt er kennelijk nog geen halszaak van, getuige opmerkingen in de raadsvergadering van 9 april 1907. Men memoreert dat Den Haag een adres naar de Tweede Kamer

Daniël Baron Mackay was burgemeester van Voorburg vanaf 8 november 1912 tot 18 december 1916.

Collectie Oud-archief Voorburg

heeft gestuurd met de bedoeling er een wetsontwerp van te maken, waarbij de grens tussen 's-Gravenhage en Voorburg wordt gewijzigd. B en W hebben een concept-adres voor de Tweede Kamer klaar. Na voorlezing van dit concept wordt het met algemene stemmen goedgekeurd en zal het naar de Tweede Kamer worden gestuurd. Ofwel Burgemeester Baron van Tuyll van Serooskerken had de wind er behoorlijk onder, ofwel de raadsleden hadden er geen weerwoord op. Feit is, dat er nadien geen woord meer aan vuil is gemaakt...

Een ietwat andere toon klinkt door in de gemeenteraadsvergadering van 31 januari 1914.

Dan spreekt burgemeester Daniël Baron Mackay de leden van de raad toe naar aanleiding van het 100-jarig bestaan van Nederlands onafhankelijkheid. Hij wijst er echter ook op dat het gevaar voor Voorburgs onafhankelijkheid niet is geweken wegens de dreigende annexatieplannen. Het gemeentebestuur van 's-Gravenhage heeft immers in de loop van 1913 bij Gedeputeerde Staten een plan tot algehele opheffing van de gemeente Voorburg ingediend!

In de raadsvergadering van 13 februari 1915 gaat dezelfde burgemeester Mackay in op de gevolgen van de oorlogstoestand. We zitten met onze neutraliteit immers midden in de gevolgen van de Eerste Wereldoorlog. Maar, zegt hij: 'Niet alleen vanwege de gevolgen van de internationale conflicten roep ik u allen op tot eensgezindheid, maar ook vanwege het nog steeds dreigende annexatiegevaar voor Voorburg.'

Pas in de loop van 1917 –Voorburg heeft inmiddels alweer een nieuwe burgemeester, Jhr. Carel Willem Stern– trekken Gedeputeerde Staten het annexatieplan-1913 weliswaar in, maar vervangen het door een plan tot grenswijziging, waarbij een gedeelte van Voorburg bij 's-Gravenhage zou worden gevoegd. De uitvoering van dit plan blijft niet minder dan zeven jaar doorsudderen, maar nu gaan Gedeputeerde Staten nog een flinke stap verder.

Ze stellen voor Voorburg en Rijswijk maar helemaal op te heffen en bij Den Haag te voegen. De besluitvorming is ook in die jaren niet al te voortvarend. Drie jaren later –in 1927– berichten Gedeputeerde Staten dat er geen termen zijn om gebiedsuitbreiding van 's-Gravenhage te bevorderen. Eindelijk duidelijkheid! En dat geeft aanleiding tot uitgebreide feestelijkheden in Voorburg: het spook van de annexatie kan eindelijk plechtig worden begraven.

Het spook mocht dan wel begraven zijn, Gedeputeerde Staten waren kennelijk nog niet tevreden. Ze lanceerden opnieuw een voorstel tot opheffing van Rijswijk en Voorburg. We zitten dan amper twee jaar na de plechtige 'spookbegrafenis'. Nog weer twee jaar later –in 1931– doen G.S. een definitief voorstel om Den Haag, Voorburg en Rijswijk samen te voegen. Maar dan is de maat bij de bevolking toch echt vol. Zowel in Rijswijk als in Voorburg hebben zich plaatselijke anti-annexatie-comités gevormd.

Op 30 september 1931 komen de leden van de beide comités bijeen en wel in.... Den Haag. In het Haagse café-restaurant 'De Kroon' vergaderen niet alleen de leden van de beide anti-annexatiecomités, ook de leden van de Haagse gemeenteraad zijn uitgenodigd, met uitzondering echter van de Socialisten en de Communisten. Let wel: we schrijven 1931. Precies acht maanden later, in mei 1932, schrijven

Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland een vergadering uit waarin alle belanghebbenden hun zegje mogen doen. Kennelijk heeft al de geboden tegenstand geholpen, want vijf kwartalen later –het is dan al 1933– laat de minister van Binnenlandse Zaken in goed-ambtelijke terminologie weten, dat hij geen termen aanwezig acht om de aanhangig gemaakte annexatieplannen te bevorderen. Dat het een bloedserieuze zaak is, vond ook het raadslid Bergsma. Toen burgemeester Stern op 20 september met vreugde in zijn stem de beslissing van de minister van Binnenlandse Zaken bekend maakte, was er alle reden voor gelukwensen, maar, voegde het geachte raadslid Bergsma eraan toe: 'dan moeten B en W er wel van doordrongen zijn, dat de erkenning van haar onafhankelijkheid voor de gemeente dure plichten meebrengt'. Op 7 oktober van datzelfde jaar 1933 werd er spontaan een fakkeloptocht georganiseerd, B en W en de raad werden gehuldigd en al weer werd het annexatiespook ten grave gedragen...

Het laatste annexatieplan?

Dan is het een hele lange tijd stil rond de annexatieplannen. Men had immers wel wat anders aan het hoofd. Overleven was veel belangrijker en geannexeerd was immers het hele land. Zo'n negen jaar na de oorlog, in 1954, doet Den Haag wederom een voorstel tot grenswijziging. Den Haag wil Voorburg geheel en al inlijven. Zoals eerder naar voren is ge-

bracht: annexatieplannen raken de mens als persoon én de gemeenschap waarvan men deel uitmaakt. De emoties lopen hoog op.

Op 29 juni 1954 doen burgemeester en wethouders van 's-Gravenhage een voorstel aan de Haagse raad om tot grenswijziging over te gaan. In 23 pagina's worden de redenen omstandig opgesomd, maar er is ook een uitgebreide paragraaf gewijd aan de vormen van samenwerking van gemeenten en de wijze waarop belangrijke grenswijzigingen c.q. samenvoegingen voorkomen kunnen worden.

Toch is het niet zo dat het college op het eind van het betoog tot de conclusie komt dat het allemaal wel mee zal vallen, mits de omlig-

gende gemeenten bereid zijn tot intensievere samenwerking op diverse fronten. Integendeel: letterlijk staat op bladzijde 20 van het voorstel: 'Conclusie: aan een samenvoeging als in dit voorstel bepleit zal naar het oordeel van (de Haagse) Burgemeester en Wethouders niet zijn te ontkomen.' *

De inleiding van het lijvige stuk begint met de opmerking dat het inmiddels de zesde maal is dat B en W zich genoodzaakt zien voorstellen tot grenswijziging te doen. In vogelvlucht passeren dan de belangrijkste feiten van de voorafgaande annexatiepogingen. En passant wordt ook nog gesteld, dat het hier niet alleen om Voorburg gaat, maar ook om Rijswijk en een deel van Leid-

De burgemeesters van Wasse-naar, Voorburg, Rijswijk en Leidschendam; respectievelijk dr. S. Baron van Wijnbergen, dr. J.W. Noteboom, drs. A.Th. Bogaards en C.W. Banning, buigen zich, tijdens de persconferentie van 2 juli 1954, over de dreigende plannen.

Foto Wouter van Gool

schendam. En men dreigt: als de raad nu nog niets voelt voor annexatie van Leidschendam, dan zullen we er in de jaren 1965 tot 1970 beslist op terug komen!

Waarom annexatie?

Als belangrijkste reden voor een annexatie van Voorburg voert het college van 's-Gravenhage aan dat, als de grenzen van de stad niet worden gewijzigd, de stad zich onharmonieus ontwikkelt. Voorts vindt het college dat de omliggende gemeenten zich toch al zodanig hebben uitgebreid dat ze voor de argeloze toeschouwer kunnen worden beschouwd als wijken van Den Haag. En omdat de bewoners van de buitenwijken toch al de directe burens van die van Den Haag zijn geworden, is voor een doeltreffend bestuur volledige eenheid noodzakelijk. En voorts: Den Haag heeft onvoldoende bouwgrond. Mocht het zo zijn dat bij de voorgaande annexatiepogingen nog uitgegaan moest worden van gissingen hieromtrent, nu staat het allemaal onomstotelijk vast.

Rapporten

Het Haagse college verwijst hierbij naar de in 1948(!) uitgegeven studie van de Dienst der Stadsontwikkeling en Volkshuisvesting, het zogenoemde 'Surveyboek'.

Het rapport over de agglomeratie 's-Gravenhage van de Minister van Landbouw, Visserij en Voedselvoorziening en de 'Commissie ter bestudering van de Ruimtelijke Ordening in de Landbouw' con-

cludeert: Den Haag kan alleen maar uitbreiden in zuidwestelijke richting en zo ontstaat er een ernstige tegenstelling tussen de stedelijke en agrarische belangen.

Voorts heeft de Provinciale Planologische Dienst in Zuid-Holland een voorontwerp voor het streekplan Westland aangeboden waarin ook de Haagse agglomeratie is betrokken.

Last but not least heeft op 18 Juni 1952 de Vaste Commissie van de Rijksdienst voor het Nationale Plan een rapport geschreven onder de titel: 'Interimrapport Agglomeratie 's-Gravenhage 1952'. Dat aan de Minister van Wederopbouw en Volkshuisvesting aangeboden rapport was bij voorrang uitgebracht, omdat daarin sprake was van de ontwikkeling van het Westen des Lands. Dat rapport had daarom zo'n haast, omdat de uitbreidingsplannen van 's-Gravenhage dreigden vast te lopen.

De situatie is beslist ernstig voor 's-Gravenhage. Al in 1923 liep de stadsuitbreiding spaak en kon de tuinbouw zich niet meer ontwikkelen, zelfs al had Den Haag Loosduinen op dat moment reeds geannexeerd. Toen al lieten de hogere overheden, zoals de Provincie en het Rijk het afweten. In 1949 verscheen een zogenoemd 'structuurplan' van de hand van de bouwmeester Dudok. Dit plan, te beschouwen als een 'streefplan', geeft de stedenbouwkundige beginselen aan voor wat elders

Groot-Den Haag wordt genoemd. De conclusie is echter ook hierbij dat de verwezenlijking daarvan niet anders kan dan door annexatie van Rijswijk, Voorburg en de voormalige gemeente Veur. Weliswaar beschouwt het Haagse college grenswijziging als een ultimum remedium, een uiterst redmiddel, de redelijkheid vereist dat dit middel nu toch wordt ingezet, omdat er sprake is van een algemeen belang. Daarbij gaat het niet om de evenwichtige ontwikkeling van de kerngemeente alleen, maar des te meer om een goede, evenwichtige en verantwoordelijke ontwikkeling van de agglomeratie in haar geheel. Dan staat er tevens: 'Voor een ongestoord, harmonisch functionneren (sic) van de delen is een ongedeeld bestuur een primaire voorwaarde'.

Na de uitvoerige opsomming van alle redenen die voor annexatie zouden moeten pleiten volgen de stedenbouwkundige argumenten.

- Over vijf of tien jaar zal de bouwgrond binnen de tegenwoordige gemeentegrenzen zijn verbruikt. Een uitgebreide prognose over de te verwachten bevolkingsgroei en de dito vraag naar woningen is bij dit argument gevoegd.

- Zonder grenswijziging zouden de nabuurgemeenten in staat moeten zijn zorg te dragen voor alle woningbouw voor de agglomeratie Groot-Den Haag.

- Zonder grenswijziging zouden

de nabuurgemeenten tevens volwaardige –Haagse– stadswijken moeten stichten.

- De aanwezige Haagse stadswijken tonen geen samenhang met de min of meer toevallige gemeentegrenzen.

- Er zal rekening moeten worden gehouden met de ontwikkeling van het wegverkeer, met de aanleg van begraafplaatsen en ook met de tuinbouwbelangen van met name het Westland.

Aan het eind van de lange reeks argumenten 'pro' worden dan verder nog de sociaal-economi-

sche aspecten belicht, zoals het vraagstuk van de industrievestiging en de behartiging van de waterwinbelangen.

Het lijvige rapport concludeert echter ook dat als is aangetoond dat gemeenten planologisch zijn samengegroeid, dit nog niet altijd hoeft te betekenen dat die gemeenten ook onder één gemeentelijk bestuur moeten worden gebracht. Het is daarom goed ook te kijken naar alle andere vormen van samenwerking die mogelijk zijn. De Wet Gemeenschappelijke Regelingen mag daarbij wel als bekend worden verondersteld. De vorming van een district

behoort tot de volgende mogelijkheden. Verder kunnen gemeenten gezamenlijk uitbreidingsplannen of al dan niet partiële streekplannen maken. Uitvoerig wordt uit de doeken gedaan welke stukken er van welke gemeenten zouden moeten worden geannexeerd, maar... over Rijswijk en Voorburg kunnen de opstellers kort zijn: die moeten geheel worden geannexeerd! Was getekend: Bekink, gemeente-secretaris en Schokking, burgemeester van 's-Gravenhage.

Tot zover het uitvoerige rapport van de gemeente 's-Gravenhage dat voor een belangrijk deel is

*Op het terras van 'Middenburg' wordt door de Haagse raadsleden op informele wijze nagepraat na hun oriëntatiebezoek.
Foto Wouter van Gool*

voorgekookt door niemand minder dan prof. mr. D. Simons, hoogleraar in de bestuurswetenschappen aan de Economische Hogeschool te Rotterdam.

De naam van een andere professor, de toenmalige Commissaris van de Koningin in Noord-Brabant prof. dr. J.E. de Quay, kan hier niet onvermeld blijven. Bij Koninklijk Besluit van 1 november 1952 werd een staatscommissie ingesteld, die naar de voorzitter 'commissie-De Quay' werd genoemd. De gemeente 's-Gravenhage heeft het rapport van de commissie-De Quay nooit afgewacht. In de nota die het college van burgemeester en wethouders van Voorburg schrijft in antwoord op de Haagse nota, staat enigszins smalend: 'Wij achten het gewenst, op deze plaats het een en ander omtrent deze commissie (De Quay) te vermelden, ook al hecht het gemeentebestuur van Den Haag voor dit vraagstuk niet veel waarde aan de resultaten van haar arbeid.' De commissie-De Quay kreeg als opdracht te bestuderen welke vorm van 'lokale democratie' nu in feite –en uiteraard naar de inzichten van dat moment– de beste was. Een gemeente met 70 tot 80 duizend inwoners zou de meest ideale en bestuurbare eenheid vormen.

Nagenoeg alle argumenten uit het Haagse voorstel worden op de korrel genomen. Resultaat: een lijk boekwerk, met niet minder dan 22 voorlopige conclusies. Het behoeft geen betoog dat 's-Gravenhage vierkant vóór annexatie

is en de gemeente Voorburg vierkant tegen. Slaan ze door of is het reëel als in conclusie 21 wordt gesteld dat, als 's-Gravenhage zijn zin zou krijgen en de grenzen worden verlegd, over enkele jaren Voorschoten, Leiden, Wassenaar, Nootdorp en Delft aan de beurt zijn?

Het rapport gaat naar de collegaburgemeesters van Rijswijk, Wassenaar en Leidschendam. Al we de massa papier bestuderen, valt ons op dat de opmerkingen naar aanleiding van de nota's en voorstellen vaak meer achtergronden geven, dan het meer in ambtelijke stijl geschreven stuk zelf. Wat bijvoorbeeld te denken als B en W van Voorburg laten doorschemeren: Jullie halen nu wel prof. dr. Simons van stal en dat klinkt natuurlijk heel duur, maar... Waar is zijn rapport? Eigenlijk bedoelt Voorburg hiermee een 'non possumus' uit te spreken tegen Den Haag, 'we kunnen niet...' Het is al eerder duidelijk geworden. Het geschrift van prof. Simons heeft niet veel indruk gemaakt op de Voorburgse bestuurders.

Algemeen belang

B en W van Voorburg waarschuwen zeer ernstig tegen de in hun ogen misbruikte term 'algemeen belang'. Immers, zo schrijven zij: er is hier geen sprake van het algemeen belang 'maar van een bijzonder belang dat slechts een bepaald facet van het algemeen belang is, nl. de stedenbouwkundige ontwikkeling van Den Haag, zoals deze van bepaalde zijde

wordt gezien'.

Het Voorburgse college vraagt zich af: wat hebben de Haagse bestuurders gedaan met de ontwikkeling van het bestuur in de grote stad? Het vraagstuk van de bureaucratie? De voortgaande massificatie? De ontaarding van de democratie door de overheersing van het ambtenarenelement? Bij het volgende punt raakt Voorburg echt op dreef! Den Haag stelt dat een gemeente veel meer is dan een min of meer willekeurig begrensd deel van het staatsterritoir en meer dan een conglomeraat van overheidsdiensten. 'Zij heeft stellig –en gelukkig– voor een deel der burgerij, welk deel in verschillende gemeenten groter pleegt te zijn dan in andere, een zekere gevoelswaarde.' Door deze passage zijn burgemeester en wethouders van Voorburg wel bijzonder in hun wiek geschoten. Zijn er dan geen rechten meer? Wie sprak er als eerste over **algemeen belang**? Het zo mogelijk nog lijk stuk dat kortweg 'Opmerkingen' wordt genoemd probeert dan categorisch alle door Den Haag naar voren gebrachte argumenten te weerleggen. Wie zegt bijvoorbeeld dat het technisch apparaat van de te annexeren gemeente onvoldoende is? En vanzelfsprekend citeren de Voorburgse bestuurders wél gedeelten van wat de staatscommissie-De Quay over dit hot item heeft gezegd. Een uitspraak van minister Beel op 1 juli 1953 in de I e Kamer luidt aldus: 'Ik vlei mij met de hoop, dat de geachte afgevaardigden van al hetgeen

zowel bij vorige grenswijzigingen als bij het thans aanhangige ontwerp door mij is betoogd, zullen willen aannemen, dat ik zonder enig voorbehoud hun standpunt deel dat, indien door samenwerking een aanvaardbare oplossing kan worden bereikt, zelfs al zou hierdoor het doel misschien niet voor 100 procent kunnen worden bereikt, samenvoeging niet verantwoord en onjuist zou zijn.' Moeiteloos kunnen de Voorburgse bestuurders items aanwijzen waarbij samenwerking met Den Haag wel degelijk gestalte heeft gekregen.

Een aspirine

De 'continuing story' is nog lang niet ten einde. Blijkens een kort verslag van een informele vergadering van de gemeenteraad van 18 augustus 1954 mag eenieder zijn zegje doen. De algehele tendens is om voorshands de Haagse nota op onvolledigheden en pertinente fouten aan te vallen en een meer principiële standpuntbepaling pas naar voren te brengen zodra het voorstel in hogere regionen, d.w.z. de provincie en het rijk, is beland. Met andere woorden: nu nog niet alle kruid verschieten, temeer niet, omdat de meeste raadsleden van mening zijn dat de Haagse raad op voorhand ongevoelig zal zijn voor de argumenten van het kleine broertje Voorburg. Intussen blijkt men in Voorburg allerwegen doende zich in te dekken tegen de te verwachten grote aanval van Den Haag. In een 19 A4-tjes tellende nota van gemeente-

secretaris Van der Meide aan het Voorburgse college van B en W komen klinkende namen voor: prof. dr. G.A. van Poelje, prof. mr. A.M. Donner, mr. dr. C.Ch.A. van Haren, prof. Struijcken, oud-minister De Wilde, de Delftse burgemeester D. de Loo, mr. J. in 't Veld, de Rotterdamse burgemeester mr. G. E. van Walsum, prof. mr. J.A. van Hamel om er een aantal te noemen. Daarnaast is de gemeentesecretaris objectief genoeg om ook de voorstanders van annexatie aan het woord te laten. Hij noemt dan onder meer: oud burgemeester van 's-Gravenhage mr. S.J.R. de Monchy, mr. dr. H.J. Romeijn, drs. G.H.J. Zeegers. Van laatstgenoemde is overigens een opvallende uitspraak over het onderwerp annexatie afkomstig: 'En zo min men kiespijn met een aspirine geneest, zo geeft ook het incidenteel wijzigen van grenzen geen uiteindelijke oplossing,

wanneer men het daarbij laat.'

De pers

Uiterst merkwaardig is overigens dat als het gemeentebestuur van Voorburg dan uiteindelijk na veel vijven en zessen een nota opstelt gericht aan de Haagse collegae, van het concept slechts de eerste twee bladzijden zijn bewaard en de rest is vernietigd. Overigens heeft de archiefambtenaar zijn werk zorgvuldig verricht: de 'echte' nota is er wel en die is 19 kantjes lang! Hoe dacht de Voorburgse burgerij eigenlijk over al deze ambtelijke touwtrekkerij? Was het over hen, voor hen en zonder hen? Geenszins! Allereerst — het viel te verwachten — had de pers het hete hangijzer al snel ontdekt en aarzelde geen moment. Hoe weerden de eigen bewoners, dan wel de mensen van het anti-annexatiecomité zich?

HAAGSE OOEVEAR BLIJFT GULZIG
Annexatie van Voorburg en
wederom in be-

Het annexatie-spook, dat wij
nen waanden — vooral wel
miste, waarin ook Voor-
deze zaak heeft uit-
Bij de behan-
meester, n'

Haagse annexatieplannen leven weer op
Randgemeenten zullen haar
hand en tand •••••
Toekomstplannen
Twee grote tunnels door
uitbreidings'

VOORBURGS L... VADER BESTRIJD
HAAGSE GROOTHEIDSWAAN

Congsi van hoge Haagse ambtenaren oefent druk op Haags college

Het was voor dr. J. W. Noteboom geen volkomen verrassing, dat zijn Haagse collega bij de begrotingsdebatten in de raad de annexatie van de randgemeenten andemaal ter sprake heeft gebracht. Hij beschouwt dit zeker niet als een 1 Aprilmop, zoals de burgemeester van Rijswijk geneigd was te doen.

HAAGSCHE COURANT — Zaterdag 3 Juli 1954

zelfstandigheid met
Permanente woningnood... of ann

DEN HAAG WORDT GEZIEN
ALS VRAATZUCHTIG DIER
Randgemeenten sluiten zich aaneen om
dreigend gevaar af te wentelen

WIL DEN HAAG ANNEXEREN?

gemeenten zetten
voorbaat schrap

De Haagse ooievaar visse niet in Vliet
zonder Voorburgse verminning

Op 14 juli 1954 schrijft de weerbare burgemeester Noteboom een korte notitie aan een aantal met name genoemde genodigden waarmee hij tot uitdrukking brengt dat het wenselijk zou zijn om ook met mensen, die niet als gemeenteraadslid hun stem kunnen verheffen, rond de tafel te gaan zitten en te bezien hoe men zich tegen de onzalige plannen van Den Haag teweer kan stellen. Is aanvankelijk het lijstje uit te nodigen personen nog zeer beperkt, al gauw heeft men aan volgetikte A4-tjes niet meer genoeg. Een open brief, gericht aan alle leden van de Haagse gemeenteraad is een volgende stap. De brief is geschreven namens *alle* (nadrukkelijk onderstreept!) Voorburgse verenigingen, bonden, stichtingen en instellingen. En zij zeggen hiermede namens *de gehele Voorburgse bevolking* te spreken! Ze gaan niet in op argumenten, maar zijn gewoon vierkant tegen en scharen zich volledig achter burgemeester dr. Noteboom. Intussen schrijven de voorzitter (W.E. Vahrenkamp) en de secretaris (B. Tesink) een indringende brief aan niemand minder dan aan de Hooggeleerde Heer Prof. Dr. J.E. de Quay, Commissaris van de Koningin in Noord-Brabant en naamgever van de al eerder genoemde rijkscommissie. Hierin wordt onder meer de vraag gesteld of de briefschrijvers uit het lidmaatschap van prof. Simons moeten afleiden dat ook de rijkscommissie een voorstandster is (of wordt) van annexatie. Diplomatiek als de latere minister is,

schrijft hij nog de volgende dag (22 september 1954) een briefje terug met de opmerking dat prof. mr. Simons thans in de VS verblijft en niet voor half oktober terugkomt en... schrijft hij: 'het is nog wat voorbarig om reeds nu vooruit te lopen op de 'waarschijnlijke' inhoud van een nog niet uitgebracht rapport. Maar, als daar aanleiding toe bestaat, zal ik later gaarne op uw vragen terugkomen...'

De indruk is dat de hooggeleerde professor Simons zijn mond voorbij heeft gepraat en buiten zijn boekje is gegaan.

'Luctor et emergo'

Over worstelen en boven komen... Op 27 september 1954 bindt het anti-annexatiecomité de Voorburgse raadsleden nog eens op het hart niet te zwichten voor de annexatieplannen van Den Haag. 'Wij willen onze door de historie gevormde gemeenschap niet opgeofferd zien aan een plan dat niet anders dan massificatie (sic) bevordert'. Bijlage 1: een flinke lijst met ruim 50 namen en bijlage 2: een lijst met niet minder dan 140 Voorburgse instellingen, bonden, verenigingen, clubs enzovoorts. Vlak voor Kerstmis

Dr. Jan Willem Noteboom,
burgemeester van 1 juli 1946 tot
30 november 1958. Hij verzette
zich sterk tegen de annexatie-
plannen van 1954.

Collectie Oud-archief Voorburg

1954 is het Voorburgse Anti-Annexatie Comité (V.A.A.C.) wederom actief en schrijft aan de dames en heren van de Haagse gemeenteraad een brief met als aanhef: 'Geachte Buur.' Inhoudelijk behoeft daar nauwelijks iets aan toegevoegd te worden. Maar het V.A.A.C. is niet een comité dat alleen maar actie voert van achter de schrijftafel, integendeel! Blijkens een vertrouwelijke brief van 13 september vraagt het comité een krediet aan het Voorburgse gemeentebestuur voor de volgende zaken:

- 10 spandoeken met anti-annexatieleuzen
- kosten van de diverse vergaderingen, o.a. zaalhuur
- optochten
- emblemen, zoals een draagspeldje
- manifest in de vorm van een huis-aan-huis bezorgde anti-annexatiefolder
- een vliegtuigdemonstratie.

Al bij al zal dat zo'n f2.500,- vergen en ze willen niet bij de burgers gaan bedelen, dus... De burgemeester acht dit bedrag zelfs te bescheiden en stelt een bedrag van f5.000,- voor. Uit dit krediet zullen dan alle kosten moeten worden voldaan, de gemeentelijke kosten en die van het V.A.A.C. De Commissie van Bijstand voor de Financiën vindt echter redenen om op de kosten van het V.A.A.C. te beknibben en acht een bedrag van f1.000,- voldoende: daarmee moeten ze het maar doen. Nadat de activiteiten van het V.A.A.C. in de loop van 1957 zijn weggeëbd resteert

een nadelig saldo van... f22,39! Dat wordt voor rekening van de gemeente genomen. Het dossier wordt dan abrupt afgesloten met bijgaand briefje.

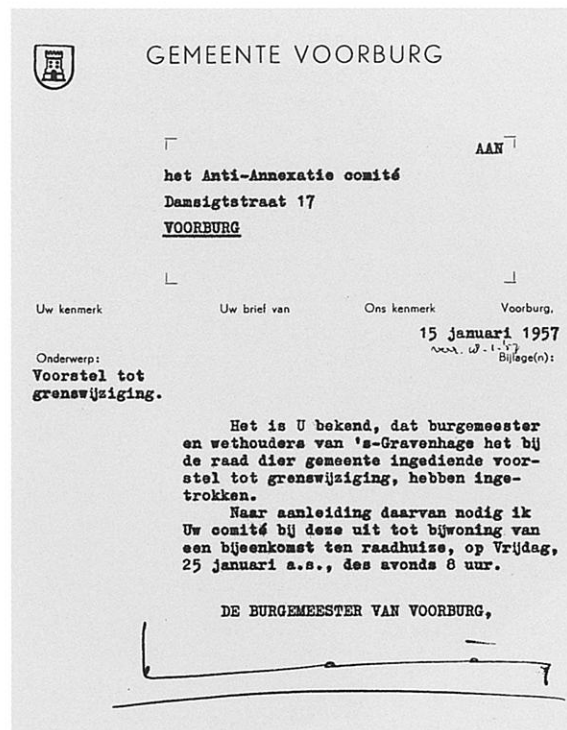
Dat de bijeenkomst vrolijk zal zijn geweest laat zich raden...!

Andere inzichten

Het gewraakte annexatievoorstel kwam uiteindelijk niet toe aan behandeling in de Haagse gemeenteraad. Dit Haagse besluit was van een zodanige orde dat het terecht kwam in het standaardwerk over de geschiedenis van Voorburg 'Dorp aan de Vliet'. De motivatie wordt daar in extenso weergegeven. Het luidt aldus: 'Burgemeester en wethouders beraden zich ernstig over nieuwe mogelijkheden, die voor de bestuurlijke ontwikkeling van de Haagse agglomeratie van grote betekenis kunnen zijn. De vestiging ener satellietstad, die hierna nog ter sprake komt, is een dier mogelijkheden welke thans, naast andere in studie is genomen.

Burgemeester en wethouders verwachten, dat Den Haag door deze nieuwe mogelijkheden op snellere en meer afdoende wijze tot een uitweg uit de bestaande moeilijkheden zal kunnen komen, dan wanneer de zeer lange weg van grenswijziging moet worden gevolgd.'

Korte tijd nadat deze historische woorden gesproken zijn komt het Haagse college met scherp om-

lijnde plannen om de bestuurs- en ruimteproblemen op te lossen. Het plan Wilsveen wordt gelanceerd; een nieuwe stad, bestaande uit Den Haag, Leidschendam, Nootdorp, Rijswijk en Voorburg. Voorts wordt er een nieuwe bestuurslaag bedacht in de vorming van een district. En... staat er laconiek bij: hiermede kan het annexatiegevaar als geweken worden beschouwd. Zowel de Haagse burgemeester Kolfschoten als de Voorburgse burgemeester Noteboom verdienen lof. Zij hebben beiden pionierswerk verricht. In dankbare bewoordingen wordt ervan melding gemaakt dat het zelfstandig voortbestaan van de gemeente vele malen aan een zijden draadje heeft gehangen en dat het laatste

uur van onze eeuwenoude plaats Voorburg kon hebben geslagen. Zo rond 1957, zo schrijft 'Dorp aan de Vliet' verder, zouden de besturen van de betrokken gemeenten tot de overtuiging zijn gekomen dat een oplossing voor het ruimte- en bestuursprobleem *hun* probleem is en dat het op *hun* weg ligt gezamenlijk een bijdrage te leveren om tot een oplossing te komen.

Mooie tijden

Vanzelfsprekend kon men in 1954 niet vermoeden dat er zo'n 43 jaar later alweer over gehele of gedeeltelijke annexatie zou worden gepraat...

Het hiervoor geciteerde standaardwerk over de geschiedenis van Voorburg eindigt dan ook hoopvol met de opmerking:

Dan zullen, met Gods hulp ons Voorburg nog mooie tijden beschoren zijn.

Ja, dan 'zal het waarachtig wel gaan!'

Wel gaan!

Maar ook en vooral: wèl gaan...

* 'Verzameling 1954 nr. 514' Voorstel tot Grenswijziging van de Gemeente, 29 juni 1954: Gedrukte verslagen van de handelingen van het college van burgemeester en wethouders van 's-Gravenhage.

Geraadpleegde werken:

* Brederveld, E., J.C. Schroot en Mr. N. Wijma.

Begrip van de Nederlandse gemeente (1e van 4 delen).
Samsom H.D. Tjeenk Willink
Alphen aan den Rijn, 1990

* Gorris, G., H. Hardenberg,
D. van der Meide et al.

Dorp aan de Vliet
Geschiedenis van Voorburg
Boekhandel Wattez Voorburg,
1977

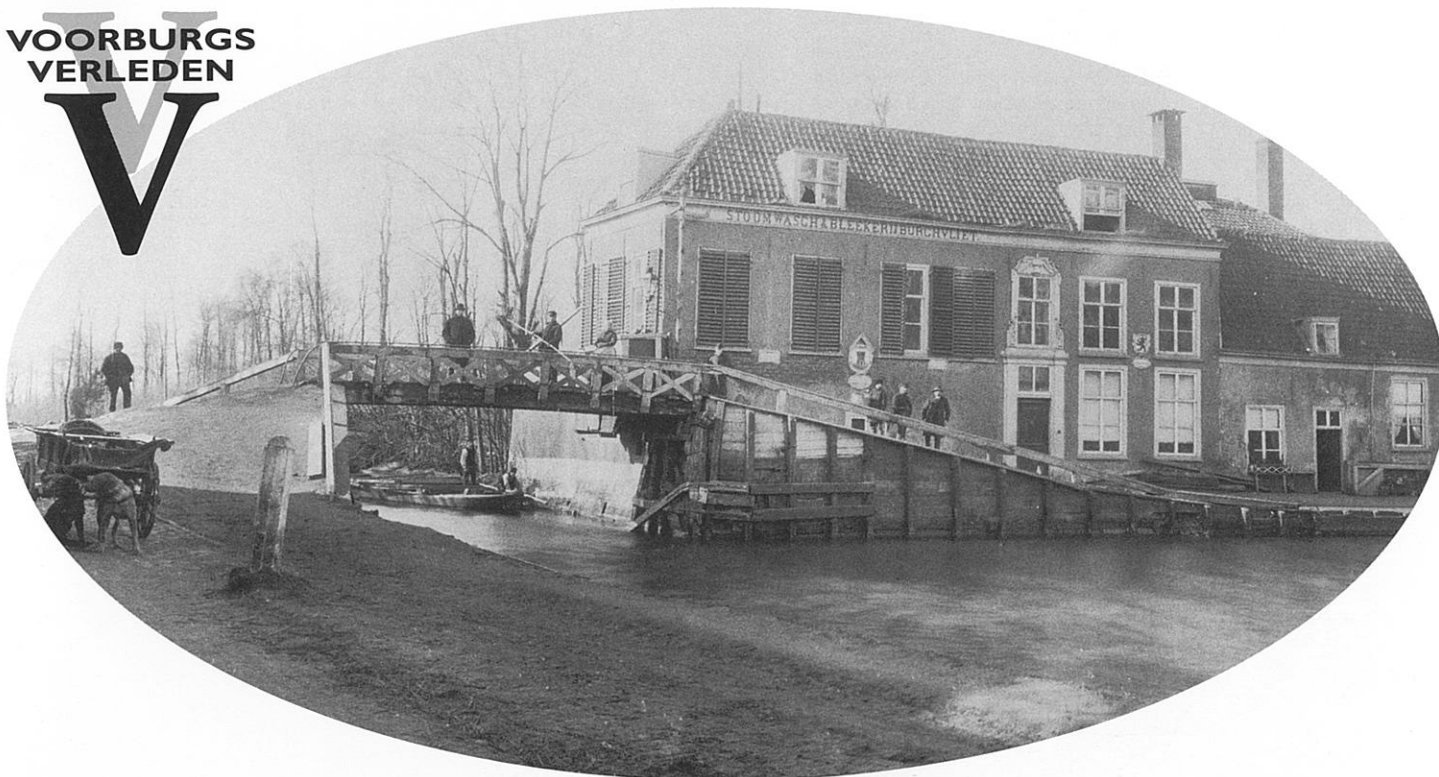
* Idenburg, Prof. dr. P.H.
Centrum voor Beleid en
Management Rijksuniversiteit
Utrecht en vele anderen

Gemeenten maken toekomst
Bestuurlijke handreikingen bij
maatschappelijke vernieuwingen
NV Bank voor Nederlandsche
Gemeenten.
's-Gravenhage, 1989

* Excerpten uit de notulen van de
Voorburgse gemeenteraad over de
jaren 1907-1918.
Oud-archief van Voorburg,
1995/1996

* Inventaris van het archief van de
gemeente Voorburg over de periode
1940-1955.
Inventarisnummers 93 en 94
Gijben, J.W.P., Gemeente Voorburg,
1990

* Vink, A.W. den
Voorburgsche buitenplaatsen
Bijdragen in Jaarboek 'Die Haghe'
van 1903
's-Gravenhage, 1903

Nieuwe Tolbrug

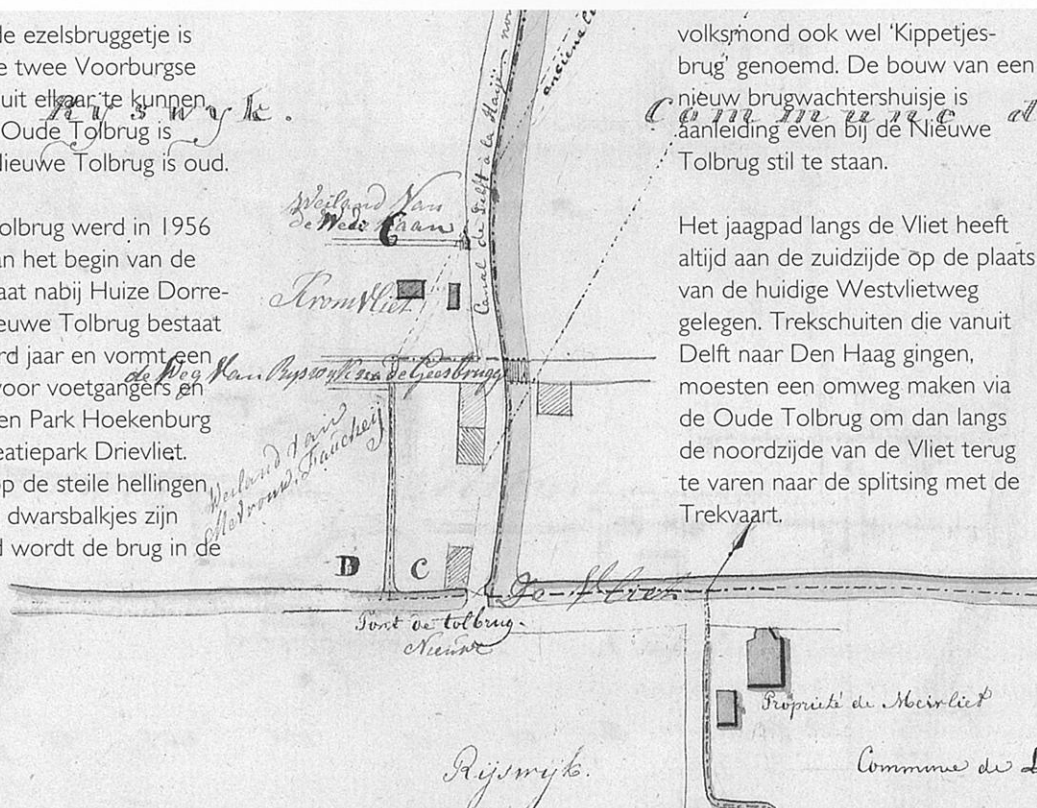
Het volgende ezelsbruggetje is nodig om de twee Voorburgse Tolbruggen uit elkaar te kunnen houden: de Oude Tolbrug is nieuw, de Nieuwe Tolbrug is oud.

De Oude Tolbrug werd in 1956 gebouwd aan het begin van de Heeswijkstraat nabij Huize Dorrepaal. De Nieuwe Tolbrug bestaat ruim honderd jaar en vormt een verbinding voor voetgangers en fietsers tussen Park Hoekenburg en het recreatiepark Drievliet. Omdat er op de steile hellingen van de brug dwarsbalkjes zijn gemonteerd wordt de brug in de

volksmond ook wel 'Kippetjesbrug' genoemd. De bouw van een nieuwe brugwachtershuisje is aanleiding even bij de Nieuwe Tolbrug stil te staan.

Het jaagpad langs de Vliet heeft altijd aan de zuidzijde op de plaats van de huidige Westvlietweg gelegen. Trekschuiten die vanuit Delft naar Den Haag gingen, moesten een omweg maken via de Oude Tolbrug om dan langs de noordzijde van de Vliet terug te varen naar de splitsing met de Trekvaart.

Kaart uit 1812 behorende bij een voorstel tot wijziging van de grens tussen de gemeenten Voorburg en Rijswijk. De Haagse Trekvaart werd de voorgestelde gemeentegrens. Collectie Oud-archief Voorburg

*pagina 19: De Nieuwe Tolbrug
en wasserij Burchvliet, korte tijd
voordat beide moesten verdwij-
nen, bij de verbreding van de
Vliet in 1892.*

Collectie Oud-archief Voorburg

*Jaagpad langs de Vliet, 1932.
In de verte is de Wijkerbrug te
zien.*

Collectie Oud-archief Voorburg

Sommige schippers echter, lieten hun jaagpaarden bij de buitenplaats 'de Vriesen' door het water naar de andere oever waden. Om de walkanten te beschermen werd dit in 1551 door het Hoogheemraadschap van Delfland verboden.

Op 16 april 1556 kreeg Joost van Ouwelant, eigenaar van 'de Vriesen', vergunning een brug over de Vliet te leggen. Hij mocht ook tol heffen voor de doorgang van levende have. Mensen konden van de Nieuwe Tolbrug gebruik maken zonder tolgeld te betalen. De nieuwe brug moest voor de scheepvaart even hoog en breed zijn als de Hoornbrug in Rijswijk.

Door een grenscorrectie in het

begin van de vorige eeuw kwam de Nieuwe Tolbrug en de buitenplaats 'de Vriesen', die inmiddels een wasserij was geworden met de naam 'Burchvliet', op Rijswijks grondgebied te liggen.

De steeds grotere schepen die de havens van het industrieterrein De Binckhorst aandeden, maakten het noodzakelijk de aanvaarroutes te verbreden. Om een ronde bocht te maken op het punt waar de Trekvaart en de Vliet samenkomen moest 'Burchvliet' met zijn brug in 1892 worden gesloopt. Inmiddels had men het jaar daarvoor weer een nieuwe Nieuwe Tolbrug gebouwd aan de andere kant van de Trekvaart, op de huidige plaats.

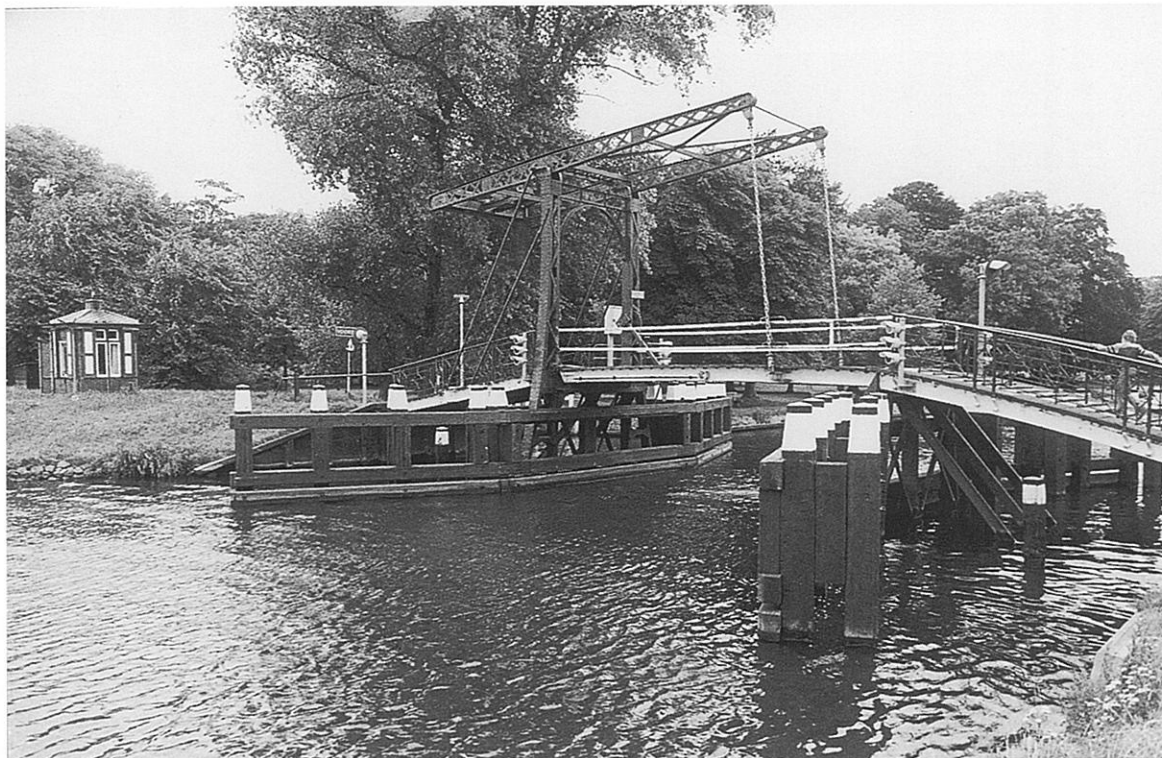
Niet meer de Rijswijkse Geest-

bruggade maar de Voorburgse Hoekweg werd het jaagpad langs de Trekvaart, ook wel Haagse Trekvliet genoemd.

Ten behoeve van de 'jagerij' was de Hoekweg aan de kant van de Geestbrug door middel van een aantal vaste palen voor rijtuigen afgesloten.

In 1919 werden alle nog bestaande vaste bruggen over de Vliet vervangen door ophaalbruggen. Bij de Nieuwe Tolbrug werd alleen het middelste stuk van de brug vervangen door een beweegbaar deel. Beide hellingen bleven intact.

Bijna was de Nieuwe Tolbrug met brugwachtershuisje toch weer

*1980 – De Nieuwe Tolbrug met
het oude brugwachtershuisje dat
binnenkort gerestaureerd wordt.
Foto D.W. van den Engh*

verdwenen. In 1970 stelde de provincie Zuid-Holland namelijk voor een verhoogde vaste brug voor fietsers en wandelaars aan te leggen. Deze zou ten oosten van de naast Drievliet liggende boerderij 'Meyvliet' komen te liggen. De Voorburgse Welstandscommissie vond de noodzaak van een nieuwe brug echter niet duidelijk en oordeelde dat dit ontwerp een inbreuk was op het nog gave stukje Vlietgebied.

Het nieuwe bruggenplan werd niet gerealiseerd.

Het oude vierkante brugwachtershuisje uit 1892, dat op de gemeentelijke monumentenlijst staat, wordt dit jaar een stukje dichterbij de brug gezet. De eenheid wordt hiermee versterkt. Het huisje zal tevens gerestaureerd worden.

Er is een nieuw onderkomen voor de brugwachters gebouwd.

Ontwerp uit 1970 voor een
vaste brug van beton ter vervan-
ging van de Nieuwe Tolbrug.
Het ontwerp is nooit uitgevoerd.
Collectie Oud-archief Voorburg

Historische Vereniging Voorburg

Secretariaat: Van Deventerlaan 51
2271 TW Voorburg
telefoon: 070 387 51 79

Jaargang 3 • Nummer 1 • 1997

Redactieadres:
Rembrandtlaan 88
2271 GK Voorburg
telefoon: 070 387 63 17

Redactie:

Paul van Velsen
Anne Jacobs
Kees van der Leer
Rietje Trapman

Teksten:

Joop de Beer
Bernard Dijkman

Grafische vormgeving en

lay-out:

Rietje Trapman

Lithografie en

productie:

Rinus Sarabèr

Bestuur:

drs. K. van Tuil *voorzitter*
ir. J.A. van der Stelt *secretaris*
G.Th. Langerak *penningmeester*
drs. C.L. van der Leer *lid*
drs. R.E.J. Bisseling *lid*
W. Beek *lid*
M.J. Harms *lid*
J.H.S.M. de Beer *adviseur*

Copyright:

Overname van teksten uit
'Historisch Voorburg' is uitsluitend
toegestaan na schriftelijke toestemming
van de redactie.

Lidmaatschap 1997

Inwoner van Voorburg f40,-
Buiten Voorburg f45,-
Gezin f50,-

Penningmeester HVV te Voorburg
Postbank 288321
Rabobank te Voorburg
rekeningnr. 12 76 78 743

ISSN 1381-4672

'Kippetjesbrug' november 1994.
Foto M.G. Trapman

